

Vlaams
Parlement

stuk **2144** (2012-2013) – Nr. 2
ingediend op 18 februari 2014 (2013-2014)

Voorstel van resolutie

van de heren Piet De Bruyn, Johan Verstreken en Jan Roegiers,
mevrouw Elisabeth Meuleman, de heer Boudewijn Bouckaert en
mevrouw Annick De Ridder

betreffende de algemene maatschappelijke aanvaarding
en gelijkschakeling van transgenders

Hoorzitting

Verslag

namens de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen
uitgebracht door mevrouw Sabine Poleyn

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Boudewijn Bouckaert.

Vaste leden:

de heren Paul Delva, Jos De Meyer, de dames Kathleen Helsen, Sabine Poleyn;
mevrouw Katleen Martens, de heren Wim Van Dijck, Wim Wienen;
de dames Irina De Knop, Marleen Vanderpoorten;
de dames Kathleen Deckx, Fatma Pehlivan;
mevrouw Vera Celis, de heer Kris Van Dijck;
de heer Boudewijn Bouckaert;
mevrouw Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

de heer Jan Durnez, de dames Cindy Franssen, Veerle Heeren, Katrien Schryvers;
de heren Frank Creyelman, Chris Janssens, Erik Tack;
de dames Ann Brusseel, Fientje Moerman;
mevrouw Yamila Idrissi, de heer Chokri Mahassine;
de heer Willy Segers, mevrouw Goedeke Vermeiren;
de heer Jurgen Verstrepen;
mevrouw Mieke Vogels.

Toegevoegde leden:

mevrouw Gerda Van Steenberge.

Stukken in het dossier:

2144 (2012-2013) – Nr. 1: Voorstel van resolutie

INHOUD

I. Inleidende uiteenzettingen door de deskundigen	4
1. Uiteenzetting door de heer Joz Motmans	4
1.1. Algemene situering	4
1.2. Transgender Infopunt	4
1.3. Transgenderproblematiek.....	5
1.3.1. Definitie	5
1.3.2. Omvang van de betrokken groep	5
1.3.3. Transgenderzorg	6
1.3.4. Sociaal-psychisch welbevinden	6
1.3.5. Juridisch kader	7
2. Uiteenzetting door de heer Yves Aerts.....	7
2.1. Çavaria vzw	8
2.2. Opkomen voor welzijn en gelijke rechten voor transgenders	8
2.3. Strijd tegen transfobie	8
2.3.1. Onderwijs	8
2.3.2. Welzijn.....	9
2.3.3. Media	9
2.3.4. Werkvloer en arbeidsmarkt.....	9
2.3.5. Politie en Justitie.....	9
2.4. Conclusie	10
II. Bespreking	10
1. Vragen en opmerkingen van de leden.....	10
1.1. Tussenkomst van de heer Piet De Bruyn	10
1.2. Tussenkomst van mevrouw Irina De Knop	10
1.3. Tussenkomst van mevrouw Elisabeth Meuleman	11
1.4. Tussenkomst van de heer Johan Verstreken.....	11
1.5. Tussenkomst van mevrouw Fatma Pehlivan	11
2. Antwoorden van de deskundigen.....	11
2.1. Antwoorden van de heer Joz Motmans	11
2.2. Antwoorden van de heer Yves Aerts	12
Gebruikte afkortingen	14

In de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen ging op datum van donderdag 23 januari 2014 een hoorzitting door in het kader van de behandeling van het voorstel van resolutie betreffende de algemene maatschappelijke aanvaarding en gelijkschakeling van transgenders. Aan de hoorzitting werd deelgenomen door de heer Yves Aerts, algemeen coördinator çavaria vzw en de heer Joz Motmans, post-doc onderzoeker Steunpunt Gelijkekansenbeleid Universiteit Antwerpen en coördinator Transgender Infopunt bij het Centrum voor Seksuologie en Genderproblematiek UZ Gent.

I. INLEIDENDE UITEENZETTINGEN DOOR DE DESKUNDIGEN

1. Uiteenzetting door de heer Joz Motmans

1.1. Algemene situering

De heer *Joz Motmans* is al meer dan tien jaar actief als onderzoeker rond het thema transgender en coördineert sinds bijna één jaar het Transgender Informatiepunt. Toen hij in 2002 vanuit de Universiteit Antwerpen begon bij het Steunpunt Gelijkekansenbeleid – een van de Vlaamse gesubsidieerde steunpunten voor wetenschappelijk beleidsvoorbereidend onderzoek – werd transgender alleen vanuit medisch oogpunt onderzocht en nog niet vanuit sociaalwetenschappelijk oogpunt. Dat veranderde in 2006 onder stimulans (en met steun) van de dienst Gelijke Kansen en kwam in een stroomversnelling in 2009, toen transgenders expliciet een doelgroep van het Vlaamse gelijkekansenbeleid werden, met overeenkomstige onderzoeksopdrachten en onderzoekslijnen naar het thema transgender tot gevolg. Een en ander heeft niet enkel duidelijke onderzoeksopdrachten met zich gebracht, maar heeft ook geresulteerd in een grotere zichtbaarheid en dito erkenning van het bestaan van deze doelgroep. Op heden is de impact van de Vlaamse overheid op de kennisontwikkeling van transgenderthematieken bijzonder groot geworden. Het Vlaamse onderzoek staat ook heel hoog aangeschreven in Europa.

1.2. Transgender Infopunt

Het Transgender Infopunt aan het UZ Gent begon op 15 maart 2013 als project van het Centrum voor Seksuologie en Genderproblematiek. Dit genderteam is een van de meest ervaren teams ter wereld inzake de behandeling van personen met een wens tot geslachtsverandering. Het informatie- en kenniscentrum staat – gedurende twee dagen per week – open voor iedereen (transgenders, familieleden, hulpverleners, werkgevers, scholen, beleidsactoren enzovoort) en zoekt desgevallend op wat niet te vinden is op zijn 200 pagina's tellende website met ondertussen (na slechts tien maanden activiteit) al meer dan 10.000 unieke bezoekers. Het verwijst ook mensen door naar hulpverlening of klachtenbehandeling bij discriminatie.

Per maand ontvangt het infopunt zo'n 35 telefonische oproepen, maar de meeste vragen komen via de mail. De telefonische oproepen komen vooral uit de omgeving van transgenders (partner, werkgever, CLB-medewerker), de mails van de transgenders zelf. Dit verschil valt te verklaren vanuit de overweging dat de transgenders het toch nog steeds wat veiliger vinden om hun vragen te stellen van achter de computer. Financiering gebeurt voornamelijk via projectsubsidies vanuit het beleidsdomein Gelijke Kansen van de Vlaamse overheid, al zijn er ook kleine bijdragen van het federale Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (vanwege de informatielacune in Franstalig België zal het infopunt weldra starten met een subwebsite in het Frans) en het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (om de kennis over transgenderzorg in de reguliere hulpverlening te bevorderen). De projectsubsidie vanuit Gelijke Kansen is ondertussen verlengd tot augustus 2014. Tot dan is het infopunt dus zeker van zijn bestaan. Daar waar

de bezoekers- en oproepaantallen aantonen dat de nood hoog is en dat continuering van de werking aangewezen is, is er op dit moment dus slechts zekerheid tot augustus.

1.3. *Transgenderproblematiek*

Om de problematiek juist te kunnen kaderen, geeft de spreker daarna kort aan wat er precies moet worden verstaan onder het fenomeen transgender, wat de omvang van de betrokken groep is, wat de mogelijkheden zijn op medisch vlak en qua transgenderzorg, hoe het zit met het sociaal-psychisch welbevinden en, last but not least, hoe het juridische kader er momenteel uitziet.

1.3.1. *Definitie*

Hij preciseert dat genderidentiteit psychologisch wordt beleefd, hoogst persoonlijk is en niet verward mag worden met het geboortegeslacht, de genderexpressie of -rol, of de seksuele geaardheid. Transgenders, van wie het toegekende geboortegeslacht anders is dan of niet helemaal samenvalt met de genderidentiteit (de innerlijke beleving als man of vrouw), kunnen zowel hetero als holebi zijn. De spreker illustreert een en ander met een reeks foto's die aantonen dat dit fenomeen niet nieuw is en evenmin louter westers.

De term transgender overkoepelt een grote diversiteit. Er is dus geen sprake van een standaardverhaal over een 'verkeerd lichaam'. De genderidentiteit is een hoogst persoonlijk verhaal; enkel de persoon zelf kan uitmaken hoe hij of zij zich definieert. Om de zaak desalniettemin enigszins hanteerbaar te houden, wordt vanuit het oogpunt van onderzoek en beleid gewerkt met drie groepen: transseksuelen, transgenderisten en travesties. Transseksuelen hebben een duidelijke mannelijke of vrouwelijke identiteit, die het omgekeerde is van hun geboortegeslacht: transmannen worden geboren in een vrouwenlichaam, transvrouwen in een mannenlichaam. Transgenderisten, die zich voorbij man of vrouw voelen, zijn lange tijd onzichtbaar gebleven maar komen de laatste jaren duidelijker naar voren met een zorgwens. Travesties wensen geen permanente rolomkering maar geven op gezette tijden uiting aan een subidentiteit. Bij ons zijn het vooral mannen die af en toe – en meestal stiekem – vrouwenkleren aantrekken. Dit is dan ook de meest onzichtbare van de drie groepen. Hij onderstreept dat het niet gaat om drag queens in shows of parades.

1.3.2. *Omvang van de betrokken groep*

Qua omvang van de groep, hoeft het geen betoog dat exacte meting, bij gebrek aan registratie, gewoon onmogelijk is. Tijdens de transitie zijn de genoemde groepen ook moeilijk af te bakenen. Het enige onderzoek over Vlaanderen en Nederland (Paul Vennix, 1997) komt uit op ongeveer 5 percent van de mannelijke bevolking voor travestie, van wie het merendeel heteroseksueel met vrouw en kinderen. Voor wat betreft transseksualiteit, leert het Rijksregister dat 676 Belgen tussen 1993 en 2013 een officiële geslachtsverandering hebben aangevraagd (hetgeen leidt tot de toekenning van een nieuw rijksregisternummer omdat een van de cijfers daarin een code voor man of vrouw is). Dokter De Cuypere van zijn kant, kwam op grond van cijfers van alle Belgische behandelaars van hulpvragen over geslachtsverandering – op basis van medische data dus – uit op het cijfer van 1 op 12.900 voor mannen (transvrouwen) en 1 op 33.800 voor vrouwen (transmannen). In totaal zou het dus over 442 personen gaan (het verschil met het cijfer uit het Rijksregister valt te verklaren uit het feit dat nogal wat medische ingrepen in het buitenland gebeuren). Dit onwaarschijnlijk lage getal leidde tot een herberekening die de genderdysforie onder-tussen inschat op respectievelijk 1 op 1000 tot 2000 transvrouwen en 1 op 2000 tot 4000 transmannen (3125 in totaal). Een recente, representatieve steekproef leert dat de Vlaamse genderincongruentie – het aanvoelen dat men tot een ander geslacht behoort dan hetgene waarmee men geboren is – een kleine 40.000 personen betreft. De officieel gekende aantallen, vormen dus maar het topje van de spreekwoordelijke ijsberg.

De openheid om uit te komen voor hoe men zich voelt, wordt zeer sterk gestuurd door het maatschappelijk en politiek klimaat. De spreker toont een door het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen opgestelde grafiek van het aantal officiële geslachtswijzigingen in België sinds 1993, waaruit blijkt dat het optreden van Dana International op het Eurovisiesongfestival van 1998 voor een verdriedubbeling zorgde, eerst in de kliniek en na enkele jaren ook in het aantal juridische geslachtswijzigingen. Een tweede piek volgt op de publicatie (in 2007) van de federale wet (de zogenaamde ‘Transwet’) die de aanvraag van geslachtswijziging tot een louter administratieve procedure maakte.

1.3.3. *Transgenderzorg*

Een groot, Belgisch onderzoek stelt vast dat de helft van de transgendergroep niet leeft volgens de genderidentiteit en zijn gevoelens onderdrukt, al heeft een behoorlijk grote groep wel die wens. Werk (ontslag, angst voor pesterijen) blijkt de grootste struikelblok te zijn, naast reacties van familie en de angst om partner en kinderen te verliezen, en de mening van anderen. Gemiddeld wacht men tien jaar tussen het tijdstip waarop men beseft wie men is en hoe men zich voelt en het tijdstip waarop men hulp zoekt. De gemiddelde aanmeldingsleeftijd in de zorg is 31 jaar, al varieert hij van 5 tot 70. Omdat er voor transgenderzorg in België slechts drie centra zijn (in het UZ Gent, het Erasmusziekenhuis in Brussel en het universitair centrum in Luik), zijn er bijzonder lange wachttijden. De twee laatstgenoemde centra hebben overigens geen chirurgen, men kan er enkel terecht voor de counseling en de hormonale therapie. Dit leidt dan ook tot lange wachttijden. De aanmeldingen in Gent verdrievoudigden de laatste tien jaar (vorig jaar 113). Het kinderen jongerenteam nam vorig jaar veertig nieuwe gezinnen in begeleiding. Daarop toont de spreker een grafiek die de toename illustreert sinds 1985.

De eerste fase van de medische transitie is een diagnostisch gesprek met een psychiater of psycholoog, ter uitsluiting van andere aandoeningen als verklaring voor de zelfdiagnose. Hulpverlener en -vrager zoeken in deze fase samen het juiste antwoord voor de geformuleerde gevoelens. Zij duurt minstens zes maanden en de omgeving wordt erin betrokken. Na een hormonale therapie van minstens een jaar (tweede fase) kan men overstappen naar chirurgie (derde fase). Achteraf blijkt ongeveer 1% spijt te hebben, omdat de sociale acceptatie of de chirurgische resultaten tegenvallen (omwille van externe factoren dus).

1.3.4. *Sociaal-psychisch welbevinden*

In de reguliere zorg is ongeveer één op drie van huisarts of hulpverlener veranderd vanwege zeer negatieve reacties. Ruim 70% heeft zeer negatieve ervaringen in de gezondheidszorg, gaande van belachelijk maken, over ongepaste nieuwsgierigheid tot beledigende opmerkingen en opname in de verkeerde afdeling (dat laatste met name wanneer de juridische situatie nog niet klopt met de feitelijke situatie). Ongeveer een kwart van de transgenders vermijdt dan ook alle contact met reguliere gezondheidszorg, ook bij heel gewone problemen.

Ondanks een hoge werkzaamheidsgraad, een goede gezondheid en positief en sterk mentaal welzijn, blijkt uit onderzoek dat de levenskwaliteit van transgenders vaak beduidend lager is dan die van de doorsnee Vlaming. Zo kan 24,6% bij niemand terecht in een financiële noodsituatie (gemiddeld 7,6%). Daarnaast dreigt ook sociaal isolement. Ruim de helft woont alleen, tegenover een gemiddelde van 9,6%. Men heeft ook veel minder persoonlijke contacten en minder vaak contact met familie, maar meer met vrienden. Bij laagopgeleiden, mensen met een slechte gezondheid en werklozen brengt de transgenderproblematiek een extra verminderde levenskwaliteit met zich. Het verschil verdwijnt wel of vermindert sterk ingeval van goede gezondheid.

Een nog lopend onderzoek naar geweldervaringen van transgenderpersonen leert dat liefst vier op vijf transgenders geweld meemaakt. Daarnaast zijn ook de waarden voor psychisch welzijn opvallend ongunstig. Maar liefst 28,7% ondernam een zelfmoordpoging in de laatste vijf jaar, een veelvoud van het reeds hoge Vlaamse gemiddelde (van ongeveer 5%).

1.3.5. *Juridisch kader*

Vervolgens schetst de heer Motmans het juridische kader. Sinds 2007 kan men in België officieel van geslacht veranderen volgens een relatief eenvoudige administratieve procedure en buiten de rechtbank om. Dat recht is wel gekoppeld aan strikte, medische criteria. Voor de naamwijziging moet er niet alleen een diagnose gesteld zijn, maar moet de hormonale therapie gestart zijn, wat mensen die dat om medische of andere redenen niet mogen of wensen, uitsluit. Voor geslachtsverandering vormen chirurgische aanpassingen een bijkomende eis, en wel in die mate dat men niet langer in staat is volgens zijn oorspronkelijke geboortegeslacht kinderen te baren of te verwekken. Men vraagt van mensen dus dat ze onvruchtbaar worden. Die fertiliteitseis botst met de mensenrechten en met de realiteit dat slechts 70% van de aangemelde transgenders het hele medische proces doormaakt. Uit medische cijfers blijkt bovendien dat een kwart van de transgenders reeds kinderen heeft, terwijl uit sociaalwetenschappelijke onderzoek moet blijken dat het zelfs over de helft van de transgenders zou gaan. Verder hebben zij ook dezelfde kinderwens als iedereen, vooral de transvrouwen, zowel voor als na de transitie.

Een ander juridisch probleem is de privacy. De vertrouwelijke informatie over de transgenderachtergrond blijft de persoon de rest van zijn leven achtervolgen doordat de verandering zichtbaar blijft op de – gewijzigde – geboorteakte. Telkens men een origineel afschrift van die geboorteakte moet voorleggen, wordt deze informatie dus kenbaar, hetgeen in sommige situaties nefast kan zijn.

Met betrekking tot de antidiscriminatie is er insgelijks nog werk op de plank. De federale, Vlaamse en Brusselse regelgeving tegen discriminatie op basis van het geslacht beschermt op dit ogenblik enkel de groep van de transseksuelen en niet de transgenderisten en travesties. Genderidentiteit en genderexpressie opnemen als bijkomende beschermende gronden zou voor hen zeker een winstpunt zijn. Initiatieven in die zin zijn ondertussen lopende.

De heer Motmans rondt zijn betoog af met een citaat uit de oratie van professor Peggy Cohen die aan de Vrije Universiteit Amsterdam het genderteam uit de grond heeft gestampt. Zij stelde: “De mensheid is te verdelen in twee categorieën: zij die menen dat de mensheid in twee categorieën is in te delen en zij die menen dat dat niet zo is. Voor zover deze verdeling betrekking heeft op het onderscheid ‘mannen tegenover vrouwen’ geldt dat het merendeel van de mensheid tot de eerste categorie behoort.”. Hij drukt daarbij de hoop uit dat de commissieleden, na de uitleg die hij hier heeft verschaft, eerder tot de tweede categorie behoren.

2. Uiteenzetting door de heer Yves Aerts

De heer *Yves Aerts* is verheugd dat het voorliggende voorstel van resolutie hier behandeld wordt. Het is immers de eerste keer dat een dergelijk transgenderresolutievoorstel in een Belgisch parlement aan de orde komt. Hij drukt daarbij ook de hoop uit dat het voor het einde van deze legislatuur nog gestemd zou raken. Hij wil in zijn uiteenzetting vooral ingaan op de vraag wat *çavaria* precies is, waaruit zijn activiteiten bestaan én op welke manier het bij de transgenderthematiek betrokken is.

2.1. Çavaria vzw

Hij legt uit dat çavaria verenigingen en individuen die opkomen voor een brede kijk op seksuele oriëntatie, genderexpressie en genderidentiteit, inspireert, stimuleert en ondersteunt. Het streeft het welzijn na en komt op voor de rechten van homo's, lesbiennes, bi's en transgenders in alle aspecten van het dagelijkse leven. Het moge duidelijk zijn dat het hier een brede missie betreft. Bij deze uiteenzetting zal de spreker focussen op het transgenderluik van de werking. Het is een groeiende koepel van ongeveer 120 holebi- en een 10-tal transgenderverenigingen in Vlaanderen en Brussel (die als zodanig decretaal erkend is door Cultuur) maar tegelijk ook zelf een belangenvereniging van holebi's en transgenders, die nominatim gesubsidieerd wordt door Gelijke Kansen en projectmatig door Onderwijs. In Welzijn en Gezondheid en Werk geniet çavaria evenwel erkenning noch subsidies. De beide zijn nochtans van cruciaal belang, zeker voor wat de transgenderthematiek betreft. Ook op die domeinen zou çavaria bijzonder graag initiatieven nemen. Zelf is het ook aangesloten bij grotere Europese koepels (die overigens meestal hun secretariaaten in Brussel hebben), zoals Transgender Europe (waarvan een kleine 70 organisaties lid zijn), waarvan de structurele subsidiëring vanuit de Europese Commissie ophanden is. Het hoeft geen betoog dat men – als beweging – met een dergelijke subsidiëring meteen een heel stuk sterker staat.

2.2. Opkomen voor welzijn en gelijke rechten voor transgenders

Sinds de naamsverandering in 2009 komt çavaria (voorheen de Holebifederatie) specifiek op voor het welzijn en de gelijke rechten van transgenders. Wat het eerste betreft, wordt tegelijk gestreefd naar transinclusiviteit en specifieke transzorg zoals het Transgender Infopunt, wat het tweede betreft, naar de uitbreiding van de antidiscriminatiewetgeving tot genderexpressie en -identiteit (zaken die reeds beslist zijn door zowel de Federale als de Vlaamse Regering, maar die nog naar de respectieve parlementen moeten), de lokale Meldpunten Discriminatie (die met de interfederalisering van het CGKR enigszins in het gedrang dreigen te komen) en de schrapping van de (federaal vastgelegde) medische criteria voor de registratie van geslachtswijziging, in het bijzonder de sterilisatie-eis. Dergelijke eis vormt zonder meer een schending van mensenrechten. In diverse landen zijn de wetten op dat vlak dan ook aan het wijzigen.

2.3. Strijd tegen transfobie

De heer Aerts somt daarna vijf domeinen op die prioritair aandacht verdienen inzake het tegengaan van transfobie.

2.3.1. Onderwijs

Uit wetenschappelijk onderzoek van de heer Joz Motmans blijkt dat nogal veel jongens en meisjes melden dat ze in hun schooljaren pesterijen ondervonden vanwege niet-genderconform gedrag (64% van de jongens en 44% van de meisjes, volgens geboortegeslacht), terwijl scholen toch plaatsen zouden moeten zijn waar begrip en verdraagzaamheid vergroot wordt. Een goede ontwikkeling ter zake is wel de ondertekening, in oktober 2012, door alle actoren van het onderwijsveld, van een gemeenschappelijke verklaring 'over een beleid met betrekking tot gender en seksuele geaardheid in het onderwijs'. Hiernaar kan verwezen worden door mensen in het onderwijsveld die het thema al lang aanbrengen of dat wilden doen. Deze verklaring werd nog versterkt door de detachering van twee leerkrachten, die vanaf september 2013 rond dit thema werken. Çavaria maakte al meerdere brochures om aan de groeiende vraag naar educatief materiaal vanuit de scholen te beantwoorden. Structurele inbedding in de curricula op alle niveaus (dus opname in de leerplannen en leerdoelstellingen), bij voorkeur ook al vanaf de lerarenopleiding, zou

natuurlijk nog beter zijn. Doel is een basiscompetentie diversiteit met expliciete aandacht voor holebi's en transgenders.

2.3.2. *Welzijn*

Verder leert de ervaring dat meer opvang, aandacht en kennis nodig is in de eerste- en tweedelijnszorg. Kennis over het transgenderthema ontbreekt in het welzijnsveld nagenoeg volledig, zelfs al is er wel degelijk goede wil. Een gespecialiseerde hulplijn is absoluut nodig. De spreker betreurt de weigering van doelgroepspecifiek beleid door de opeenvolgende ministers van Welzijn en Gezondheid, omdat de zwaksten daardoor de facto uit de boot vallen. Het basisprincipe dat elk CAW er voor iedereen is, betekent dus in wezen dat het niet over de nodige kennis zal beschikken voor transgenders. De hele welzijnssector in al zijn geledingen bijscholen noemt hij onbegonnen werk. Het is veel pragmatischer om te werken met een gespecialiseerde instantie, zoals het Transgender Infopunt, waarnaar de CAW's dan desgevallend kunnen doorverwijzen. Hij wijst dienaangaande nog op de onzekere projectmatige financiering van het informatiepunt (die deze zomer dreigt af te lopen), waarvan hij de continuering ten zeerste bepleit.

2.3.3. *Media*

Het hoeft eigenlijk geen betoog dat een genuanceerde en positieve beeldvorming in de media bijdraagt tot wat de gemiddelde persoon denkt over het transgenderthema. Op dat vlak heeft de VRT een voorbeeldrol te vervullen. De contacten met de openbare omroep – die zelf ook een diversiteitsbeleid voert – zijn overigens behoorlijk goed. De spreker onderstreept dat, in een breder perspectief, ook meer algemeen traditionele genderrollen en -verwachtingen moeten worden doorbroken. Altijd een man aan het woord laten over de bankencrisis bijvoorbeeld, projecteert onbewust het beeld dat vrouwen niet deskundig zouden zijn op het vlak van economie en financiën.

2.3.4. *Werkvloer en arbeidsmarkt*

Ook op het arbeidsdomein zijn er nog grote uitdagingen. Een groot aantal transgenders is werkloos, werkzoekend, arbeidsongeschikt of langdurig ziek. Uit onderzoek blijkt dat er een link is met het transitieproces dat ze doormaken. Werkgevers hebben niet altijd begrip of kennis, maar zelf hebben ze ook ruimte nodig voor zichzelf gedurende de transitie. De combinatie met een gebrek aan sociale contacten – die sowieso doorgaans al in hoge mate door het werk bepaald worden – kan voor een neerwaartse spiraal zorgen. De ministers van Werk en Gelijke Kansen werkten eind 2013 weliswaar een fantastische brochure uit ('Transgenders op het werk – Tips en informatie voor werkgevers en werknemers'), maar jammer genoeg hebben noch çavaria, noch het Transgender Infopunt voldoende capaciteit om in te gaan op de daaruit voortvloeiende vraag naar vorming en scholing vanwege werkgevers en werknemersorganisaties.

2.3.5. *Politie en Justitie*

De spreker hoopt dat het nog lukt om voor het einde van de legislatuur de antidiscriminatiewetgeving uit te breiden met de gronden genderexpressie en -diversiteit. Transfoob geweld blijft immers een grote uitdaging; vier op vijf van de bevraagde transgenders verklaart daarvan slachtoffer te zijn geweest. Meestal is het hen niet duidelijk waar ze daarmee terecht kunnen. Zoals hoger reeds aangehaald hebben ze om te beginnen al een fragieler sociaal weefsel waardoor ze niet bij hun onmiddellijke omgeving terecht kunnen. En bij de politie is er ondanks groeiend bewustzijn bij de beleidsechelons nog veel vorming nodig. Ook bij de overheid kan men dus nog niet echt terecht. Daarbij komt nog dat Justitie van de 26 gevallen van homo- of transfoob geweld waarover tot 2012 een proces-verbaal werd opgesteld, er 17 seponeerde. Dat is een fout signaal. Correct optreden

en bestraffen is immers het sluitstuk van de strijd tegen geweld. De heer Aerts heeft er op dit moment absoluut geen vertrouwen in dat Justitie dit echt ter harte neemt, wel integendeel. Het lage aantal meldingen heeft ook met die straffeloosheid te maken. Er is nog heel veel werk aan de winkel, besluit hij, hoewel er op korte tijd al grote stappen vooruit zijn gezet. Zo bestaat er wel al een degelijke brochure ('Transfoob geweld en discriminatie van transgenders'), die werd opgesteld op initiatief van de provincie Vlaams-Brabant en die gebruikt wordt binnen de politiediensten.

2.4. Conclusie

Tot besluit van zijn betoog, onderstreept de spreker de rol, het belang en de inzet van de zelforganisatie. Hij wijst dienaangaande op een brochure die werd opgesteld op initiatief van de Vlaamse overheid ('Alles wat je altijd al wilde weten over transgenders') waarin een aantal basisbegrippen worden verklaard. Ze is in eerste instantie bedoeld voor de doelgroep zelf, maar vooral ook voor iedereen die daar van nabij mee te maken heeft: ouders, familie, leerkrachten, CAW-personeelsleden en dergelijke meer. Het moge in elk geval duidelijk zijn dat er, spijs de grote stappen vooruit die recent werden gezet met betrekking tot de transgenderthematiek (die in 2009 voor het eerst qualitate qua werd vernoemd in het Vlaamse regeerakkoord), de uitdagingen (juridisch, medisch, sociaal-maatschappelijk enzovoort) insgelijks veelvuldig en groot blijven. Om ter zake verdere vooruitgang te boeken, meent de spreker dat er vooral via informatie en educatie zal moeten worden gewerkt. Binnen dit alles is de rol van het Transgender Infopunt cruciaal, het moet dan ook kunnen blijven bestaan. Het voorliggende voorstel van resolutie is een goed startpunt voor verder parlementair werk rond deze thematiek. Mogelijks kan ze worden meegenomen in het regeerakkoord dat er zal komen na de verkiezingen van mei 2014.

II. BESPREKING

1. Vragen en opmerkingen van de leden

1.1. Tussenkomst van de heer Piet De Bruyn

Als eerste indiener beaamt de heer *Piet De Bruyn* dat het welzijnsaspect – waaromtrent hier toch verontrustende cijfers genoemd zijn – tot nu toe wat onderbelicht is gebleven in het voorstel van resolutie. Een teksttoevoeging in die zin acht hij dan ook aangewezen. Hij rekent op verdere bespreking én plenaire behandeling van het voorstel van resolutie voor het einde van de huidige zittingsperiode.

1.2. Tussenkomst van mevrouw Irina De Knop

De fractie van mevrouw *Irina De Knop* onderschrijft het voorstel van resolutie. Het is louter ten gevolge van bepaalde partijpolitieke omstandigheden dat er momenteel geen handtekening van een lid van de Open Vld-fractie onder het voorstel van resolutie staat. Zij vindt de aanbevelingen die erin geformuleerd worden wel tamelijk algemeen en vrijblijvend en bepleit de opname van meer meetbare doelstellingen. Zo niet dreigt men te blijven steken in een goedbedoelde intentieverklaring.

Welk wetenschappelijk onderzoek ontbreekt op vandaag nog voor de bevordering van de maatschappelijke aanvaarding? Welk wetenschappelijk onderzoek kan die aanvaarding helpen vergroten? Hoe ziet men de structurele inbedding in het onderwijs concreet? Hoe moet de opvang en begeleiding van ouders, partners en kinderen er uitzien? Moet dat in de CAW's aan bod komen, moet er gewerkt worden aan de vorming van huisartsen? Wat media betreft, zijn ook de sociale media cruciaal, onderstreept het lid, meer bepaald het vermijden van kwetsende taal.

1.3. *Tussenkomst van mevrouw Elisabeth Meuleman*

Mevrouw *Elisabeth Meuleman* onthoudt dat slechts een klein deel van de betrokkenen bereikt wordt, zeker in de domeinen Welzijn en Werk. Moeten op dat vlak geen bijkomende middelen ingezet worden? Is het realistisch om, zoals in het voorstel van resolutie wordt gesteld, de zaak budgetneutraal te willen aanpakken? Weet het Transgender Infopunt al iets over zijn toekomst na het aflopen van de huidige projectsubsidie?

1.4. *Tussenkomst van de heer Johan Verstreken*

De heer *Johan Verstreken* onderschrijft ten volle de gedachte dat elke doelgroep, hoe klein ook, gelijke kansen verdient. Hij drukt zijn waardering uit voor het gepresteerde wetenschappelijk onderzoek en de grote vooruitgang die er geboekt is. Ook de brochures die over dit onderwerp werden opgesteld, zijn heel degelijk en waardevol. Informatie is belangrijk want kritiek spruit vaak voort uit onwetendheid. De rol van de media is groot. In Vlaanderen is deze thematiek voor de eerste keer aangekaart in een programma van Paul Jammers. Ongeveer in dezelfde periode heeft Jan Van Rompaey iets soortgelijks gedaan. Beiden hebben de zaak bespreekbaar helpen maken. Moet de betrokkenheid van Welzijn vergroot worden binnen of (geheel dan wel gedeeltelijk) buiten de CAW's? Het lid had ook graag nog wat meer vernomen over de aanmelding in de zorg door zeer jonge kinderen. Hij wijst – partijoverschrijdend – met de vinger naar de macho's in de politiek, van wie de afwezigheid hier vandaag opvalt. In het licht van een toekomstige federale regeringsvorming vraagt hij of de klachtenbehandeling (door politie en justitie) desgevallend kan verbeteren door indiening via çavaria of het interfederale Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

1.5. *Tussenkomst van mevrouw Fatma Pehlivan*

Mevrouw *Fatma Pehlivan* vraagt of de sprekers ook al geconfronteerd werden met vragen van mensen met een andere origine. Gezien onze samenleving behoorlijk gekleurd is, lijkt zulks haar logisch. Ze vermoedt dat bij die groep outing en aanvaarding bijkomende problemen stellen. Zijn er daar specifieke noden qua begeleiding?

2. Antwoorden van de deskundigen

2.1. *Antwoorden van de heer Joz Motmans*

De heer *Joz Motmans* kan weliswaar de stelling bijtreden dat het voorstel van resolutie op een aantal vlakken nog wat te vrijblijvend is, maar acht het wel bijzonder waardevol als een eerste schets van wat er allemaal nog kan en moet gebeuren. Het zal dan aan de volgende regering zijn om dat concreet te maken. Hij bevestigt dat er met name inzake Welzijn nog heel veel werk aan de winkel is.

Het wetenschappelijk onderzoek, dat eerst louter medisch was en beperkt tot wie zich spontaan bij het transgenderteam aanmeldde (het spreekwoordelijke topje van de ijsberg, met andere woorden), is in een stroomversnelling gekomen dankzij de opdrachten van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid. Door toepassing van de methoden uit het sociaal-wetenschappelijk onderzoek kon de betrokken populatie uitgebreid worden, hetgeen de onderzoeksresultaten aanzienlijk verruimde en verbeterde. Het wetenschappelijk onderzoek leverde op die manier informatie aan, op basis van dewelke de beleidsmakers nieuwe beleidslijnen en acties konden opzetten. Dit belet niet dat er zeker nog meer onderzoek nodig is. In globo blijft het aantal gevoerde onderzoeken immers nog steeds relatief beperkt. Zo werd in België onderzoek gevoerd naar de maatschappelijke situatie en discriminatie van transgenders algemeen, evenals naar de levenskwaliteit en naar de transgendergroepen en -bewegingen. Het onderzoek over geweld tegen transgenders loopt nog en

dat over het effect van het hebben van een transgenderouder op de kinderen is gepland. De gegevens uit dat laatste onderzoek kunnen met name relevant zijn voor de toewijzing van kinderen bij echtscheidingen. In het laatste jaar van het vorige steunpunt heeft de spreker, in opdracht van de Vlaamse overheid, overigens de nog te onderzoeken terreinen al eens opgelijst. Het ging er dan over welke onderzoeken er nog moesten gebeuren op welke terreinen en welk maatschappelijk en politiek belang deze onderzoeken konden hebben. Die lijst, die hij gaarne aan de commissie zal bezorgen, geeft een goed overzicht van de vele domeinen waarop er nog wetenschappelijk werk te verrichten valt.

Opvang van ouders, partners en kinderen – die doorgaans ook heel veel (soms heel praktische) vragen hebben over de transitie – kan in theorie vandaag bij de betrokken hulpverleners. Maar ingeval van conflict hebben ze natuurlijk liever een andere instantie dan de begeleider van de transgender. De begeleidende psycholoog of psychiater wordt dan immers nogal eens gezien als een betrokken partij. Mensen met weinig middelen stappen in dat geval naar de CAW's en botsen daar doorgaans op een gebrek aan kennis. Daarop wenden ze zich tot het Transgender Infopunt, dat hen – qualitate qua als partners – nergens naar kan doorverwijzen en dus, zo goed en zo kwaad als het gaat, zelf opvangt. Op basis van de ter zake opgedane ervaringen is het Transgender Infopunt ondertussen bezig een transparant zorgpaddocument te ontwikkelen, dat alle aspecten omvat. De CAW's en huisartsen zouden daarmee aan de slag moeten kunnen. Persoonlijk gelooft hij niet echt in de piste om alle CAW's te gaan trainen in deze problematiek. Hij ziet meer heil in een situatie waarin ze, net als Tele-Onthaal – dat de klok rond bereikbaar is – nu reeds, over een basiskennis zouden beschikken en weten dat ze kunnen doorverwijzen naar het Transgender Infopunt (dat momenteel slechts twee dagen per week bereikbaar is). Probleem is wel dat het Transgender Infopunt op dit moment geen bestaanszekerheid heeft.

Voor wat de domeinen Welzijn en Werk betreft, beaamt de heer Motmans dat er blijvend flink wat middelen nodig zullen zijn om de groep die geen initiatief durft te nemen, proactief te bereiken. Dat de nood hoog blijft wordt aangetoond door het feit dat de telefoon bij het Transgender Infopunt roodgloeiend staat, telkens er in de media berichtgeving is geweest over transgenders. Hij wijst in dat verband nog op de voorbeeldige KRO-documentairereeks 'Hij is een Zij', waarbij op de website van het programma contactmogelijkheden worden geboden. Die momenteel lopende reeks toont dus zonneklaar aan dat de media wel degelijk een rol te spelen hebben in het informeren van het publiek en het bespreekbaar maken van de transgenderproblematiek.

Wat de specifieke vragen over de aanmelding van kinderen en de aanpak van geweld tegen transgenders door de politie betreft, verwijst hij de commissieleden graag door naar de website van het Transgender Infopunt. Hij kan verder nog meegeven dat mensen met een andere etnische origine wel degelijk in de hulpverlening opduiken, maar veel minder in het verenigingsleven, dat blank en middenklasse blijft. Ook daarover lijkt wetenschappelijk onderzoek aangewezen.

2.2. Antwoorden van de heer Yves Aerts

Met betrekking tot de middelenkwestie en de beperktheid van de budgettaire mogelijkheden, laat de heer Yves Aerts opmerken dat er in wezen reeds geld beschikbaar is. Bij wijze van voorbeeld haalt hij het nieuwe suïcideplan van de overheid aan, waarin voor het eerst specifieke doelgroepen worden erkend. In het actieplan staat dan ook een budget tegenover de doelgroep van holebi's en transgenders. Alleen doet men daar – ondanks het feit dat men zich bewust is van de hoge cijfers inzake zelfmoordgedachten en -pogingen – niets mee, omdat men niet weet hoe men de zaak moet aanpakken. Dat onderzoeken zou nochtans juist een perfect in het plan passende actie kunnen zijn.

In het onderwijs moet het thema concreet en structureel worden opgenomen in het curriculum, dus zowel in de basiscompetenties van de leerkrachten als de eindtermen en ontwikkelingsdoelen. Op heden zijn de eindtermen in dat opzicht te vaag en dus te vrijblijvend. Het hele onderwijs zou doordrenkt moeten worden van een andere kijk. Kleuterklassen meteen in jongens- en meisjeshoeken opdelen, maakt hen genderstereotiep. Groepen op een andere manier opdelen, kost geen geld. Er bestaat ook heel goed educatief materiaal om te werken rond gender, transgender en holebi in de klas. In de lerarenopvoeding ligt de sleutel voor toekomstige verandering.

Om misdrijven op sociale media te bestraffen, is een aanpassing nodig van artikel 150 van de Grondwet. Op dit moment kan alleen op grond van de federale Racismewet correctie- neel opgetreden worden, wat er toe leidt dat overtredingen en misdrijven op het vlak van genderidentiteit feitelijk ongestraft blijven wanneer ze plaats vinden op sociale media.

Inzake het indienen van klachten wijst hij erop dat het federale Instituut voor de Gelij-
heid van Vrouwen en Mannen bevoegd is om rond gender op te treden (mits er federale
bevoegdheden in het gedrang zijn), daar waar Vlaanderen nog geen specifiek meldpunt
heeft voor wat zijn bevoegdheden betreft. Vlaanderen blijft daar vooralsnog in gebreke.
Bij de interfederaliseringsoperatie met betrekking tot het CGKR (operatie waarin ook de
Vlaamse Meldpunten Discriminatie zijn betrokken) is seksuele geaardheid mee opgeno-
men in het bevoegdheidspakket. Maar inzake gender is er niets geregeld. Gevolg is dat een
op grond van genderidentiteit gediscrimineerde werknemer wel ergens terecht kan, omdat
Werk federaal is, maar een leerling niet, omdat Onderwijs een gemeenschapsbevoegdheid
is. Aan de Vlaamse overheid om dat op te lossen, besluit hij.

Boudewijn BOUCKAERT,
voorzitter

Sabine POLEYN,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

CAW	centrum algemeen welzijnswerk
CGKR	Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding
CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
KRO	Katholieke Radio Omroep (Nederland)
UZ Gent	Universitair Ziekenhuis Gent